

Galicia a fins do séc. XX e comezos do séc. XXI

Panorámica xeral de finais do séc. XX e comezos do séc. XXI

As relacións internacionais mudaron de forma evidente no último terzo do século XX. O remate da guerra fría e a apertura dos países do leste, a partir da caída do muro de Berlín en 1989, cambiaron as conexións comerciais e políticas. O sistema capitalista e consumista estendeuse e as novas tecnoloxías da información e da comunicación uniron o mundo nunha única rede que o converteu no que se deu en chamar aldea global.

Este proceso de globalización tende a occidentalizar e a uniformizar outras culturas. Polo tanto, existe o risco de perda de elementos autóctonos se estes non están suficientemente protexidos, como pode chegar a ocorrer no caso das linguas.

Desde a morte de Mao en 1976 China abre un proceso de transformación que fixo posíbel converter o país nunha potencia económica mundial aproveitando a súa man de obra moi barata. A súa influencia hoxe non mundo é enorme.

En África, moitos países seguen empobrecidos sen poder favorecerse da súa riqueza natural inmersos en guerras. África do Sur, na década de 1990, derroga o apartheid e Nelson Mandela, que pasara 27 anos en prisión, foi proclamado presidente.

En Suramérica, a inestabilidade política e a pobreza pesa nas condicións de vida dos seus habitantes á hora de progresar e nas últimas décadas produciuse unha emigración masiva cara a Norteamérica e Europa.

As relacións de EUA coa URSS prosperaron a partir de 1987 grazas á perestroika e progresouse no desarmamento nuclear e na colaboración bilateral. Este feito puido favorecer a paz mundial pero xorde a ameaza do terrorismo islámico, visíbel mundialmente tras atentados como o do 11 de setembro de 2001 contra as Torres Xemelgas en Nova York e o do 11 de marzo de 2004 en Madrid, os dous con resultados devastadores.

Os países da Unión Europea contan cunha moeda única desde 2002 e axúdanse mutuamente con fondos sociais para paliar as eivas e contribuír ao desenvolvemento dos países membros.

No último terzo do século XX e nos comezos do XXI Galicia modernizouse con grandes infraestruturas, como as autovías que a unen coa meseta e co norte de España. Autovía do Noroeste no porto de Pedrafita.

Despois do repaso dos últimos corenta anos, conséntase que o mundo segue a ter materias pendentes:

- acabar coas diferenzas económicas e sociais entre o Primeiro e o Terceiro Mundo.
- preservar o medio natural e fomentar un desenvolvemento sustentable.
- diminuír a presión globalizadora e uniformizadora sobre a economía, a diversidade cultural e lingüística, etc.
- conseguir que se respecten os dereitos humanos e traballar con diálogo a prol da paz mundial.

Polo que se refire ao contexto histórico interior, despois da morte de Franco en 1975, comezou a transición democrática. Os partidos políticos que ata entón eran clandestinos foron legalizados e entre todos redactaron a actual Constitución Española, aprobada en 1978. Esta considera Galicia, Euskadi e Cataluña nacionalidades históricas por contaren cun Estatuto plebiscitado antes do comezo da Guerra Civil en 1936. Polo tanto, recoñece a realidade plurinacional e plurilingüística de España, o que permitirá a partir dese momento certas cotas de autogoberno e descentralización. Deste xeito, vaise configurando o chamado Estado das Autonomías.

En 1980 foi aprobado en referendo o Estatuto de Autonomía de Galicia e en 1981 contitúíronse o primeiro Parlamento Galego e a Xunta de Galicia, na que se foron sucedendo distintos gobernos e presidentes ata chegar á actualidade: Xerardo Fernández Albor, Fernando González Laxe, Manuel Fraga Iribarne, Emilio Pérez Touriño e Alberto Núñez Feijoo.

Na Galicia autonómica percíbese unha mellora en todos os eidos: a sanidade, as infraestruturas, a cultura... De feito, é aprobada polo Parlamento o 11 de xullo de 1984 a Lei de creación da CRTVG. Nacen os primeiros medios radiofónico e audiovisual en galego para todo o territorio: a Radio Galega e a Televisión de Galicia.

En 1986 produciuse a integración na Comunidade Económica Europea (CEE), na actualidade denominada Unión Europea. Galicia sofre unha serie de adaptacións no seu tecido laboral, fundamentalmente nos sectores agrícola, gandeiro e pesqueiro. Os cartos que proveñen dos fondos europeos supoñen unha axuda, mais tamén implican a transformación e a modernización do sistema industrial, o establecemento de cotas lácteas, as adaptacións do sector pesqueiro, etc. Asemade, increméntanse os traballadores do sector terciario.

En canto aos fluxos de poboación, os habitantes do medio rural tenden a abandonalo partindo cara ás vilas e cidades. Esta desruralización acelera o proceso de perda de falantes de galego.

Ao mesmo tempo, Galicia convértese en receptora de inmigrantes africanos, suramericanos, dos países do leste, etc. A inmigración pode contribuír a contrarrestar o avellentamento sufrido pola poboación galega nas últimas décadas, causado pola baixa taxa de natalidade, que limita os nacementos, e pola mellora das condicións de vida (alimentación, sanidade) que prolonga a esperanza de vida.

Na actualidade, Galicia vive inmersa na aldea global con todo o que iso comporta de vantaxes e inconvenientes. A sociedade galega na súa gran maioría está instalada na modernidade. A maior parte da poboación goza dos beneficios das novas tecnoloxías e o uso da Internet e da telefonía celular está xeneralizado. Mais este acceso á información global non debe influír ata o punto de absorber a cultura e a lingua propias de Galicia.

A poesía de fins do séc. XX e comezos do séc. XXI

O panorama literario de fins do séc. XX e comezos do séc. XXI

O último terzo do século XX e os principios do século XXI caracterízanse por unha verdadeira eclosión poética e por unha evolución do xénero que desemboca na decadencia do socialrealismo anterior e na diversificación temática e formal.

A finais da década de 1960 e a principios de 1970, un grupo de poetas chamados «os Novísimos» continúan cultivando a principal liña temática da etapa precedente: o socialrealismo.

Cómpre chegar a 1976 para que obras como *Con pólvora e magnolias*, de Xosé Luís Méndez Ferrín, e *Mesteres*, de Arcadio López-Casanova comecen a explorar novas vías formais e o discurso poético se abra a contidos de carácter intimista, existencial e cultural.

Será a partir da década de 1980 cando se consolide esta tendencia rexida polo culturalismo, pola preocupación polos aspectos formais e pola apertura temática.

Posteriormente, na década de 1990 agroman novas voces guiadas por unha actitude crítica fronte á etapa previa, que fan uso dunha linguaxe máis natural, caracterizada pola riqueza de variedades dialectais, diastráticas e diafásicas. En canto aos temas, afóndase nesta década nas orientacións feministas, de cuestionamento da hexemonía de determinadas correntes ideolóxicas dominantes na sociedade occidental e de revisión ilimitada do papel da poesía no mundo contemporáneo.

Precedentes: «os Novísimos»

A poesía anterior a 1976 centrábase no reclamo da normalización da lingua e na conquista de ámbitos de uso, e poderíase relacionar coa «canción protesta» desenvolvida durante a época franquista.

Nestes anos, compre mencionar dous aspectos básicos que constitúen antecedentes claros da produción poética posterior:

- O maxisterio dos máis vellos: algúns autores de xeracións anteriores funcionaron como verdadeiros mestres para os máis novos. É doado comprobar a influencia do verso directo e claro de Celso Emilio ou o papel de precursor do culturalismo que xogou Ferrín. Tamén se recolle a herdanza doutras voces como as de Uxío Novoneyra, Manuel María, Bernardino Graña, etc.
- A decadencia da poesía socialrealista: a crise do socialrealismo comezou na década de 1970 e reflíctese na antoloxía de M.a Victoria Moreno Os novísimos da poesía galega (1973). Esta obra dá nome a un grupo de poetas aínda preocupados pola denuncia e a reivindicación, que loitan a prol da lingua, das liberdades individuais e colectivas e da visión de Galicia como nación. Estes autores denominados «Novísimos» introducen paulatinamente o afondamento no intimismo e na procura de novas calidades formais. Forman parte deste grupo Darío Xohán Cabana, Lois Diéguez, Fiz Vergara Vilariño, Xavier Rodríguez Barrio e outros como Xosé Lois García, Margarita Ledo, Alfredo Conde, Millán Picouto, Helena Villar Janeiro e Xesús Rábade Paredes.

O cambio de rumbo de 1976

O ano 1976 constitúe un fito histórico na literatura galega debido á publicación de *Con pólvora e magnolias* de Ferrín e de *Mesteres* de A. López-Casanova. Tamén se abre unha nova etapa política co remate da ditadura e a chegada da democracia. A partir de aquí aténdese máis aos recursos formais e á dimensión estética do poema fronte ao prosaísmo e á ética dominante no socialrealismo. Preséntanse temas novos de carácter intimista, existencial, metafísico, mitolóxico e cultural e aparecen referencias a personaxes, obras e linguas estranxeiras coas conseguíntes influencias foráneas.

Os autores deste novo período reúnen en colectivos coa finalidade de ser máis efectivos na loita antifranquista nesa época de transición e polo afán de darse a coñecer dunha maneira máis eficaz apoiándose entre si.

Ademais, compre salientar o papel desempeñado por unha serie de publicacións periódicas que constituíron unha vía de difusión para unha produción lírica que estaba a alcanzar unhas dimensións descoñecidas en anos anteriores.

3.1 Os colectivos

Os colectivos de poetas de maior relevancia son «Grupo de Comunicación Poética Rompente», «Cravo Fondo», e os aglutinados nos libros conxuntos *Alén* e *De amor e desamor*.

- *Rompente* xurdiu en Vigo en 1975 e durou ata 1983. A súa primeira obra colectiva é de 1976 e titúlase *Crebar as liras*. O grupo estaba formado por Antón Reixa, Alberto Avendaño, Manuel María Romón e Camilo Valdeorras; contaron tamén coa colaboración, nun principio, de Alfonso Pexegueiro.

O colectivo caracterizouse pola súa ousadía e polas súas propostas innovadoras. No ano 1978 publicaron *Silabario da turbina*, unha obra conxunta cun deseño pouco convencional dominado por técnicas doutras artes como a colaxe. Outro dos seus libros foi *A dama que fala* (1983).

- *Cravo Fondo* creouse en 1976 en Santiago e aglutinaba sete poetas, case todos lugueses: Xesús Rábade Paredes, Fiz Vergara Vilariño, Xavier Rodríguez Barrio, os irmáns Xulio e Xesús Valcárcel,

Helena Villar e un autor máis novo, Ramiro Fonte. Publicaron únicamente un libro colectivo co mesmo nome ca o grupo e un manifesto programático. Expoñen a súa vontade nacionalista e antielitista, pero non negan a dimensión social da poesía, polo que mesmo foron cualificados como forma epigonal do socialrealismo.

- Alén deuse a coñecer en 1977 cun libro conxunto do mesmo nome. Os seus integrantes eran Miguel Anxo Mato Fondo, Xosé Ramón Pena e Francisco Salinas Portugal. Tratábase dunha xuntanza de compañeiros unidos por coincidir nas aulas compostelás e compartir as mesmas preocupacións literarias e xuvenís.
- De amor e desamor foi un grupo vinculado coa Coruña que publicou dous libros conxuntos con este título. Formaron parte del Lino Braxe, Xosé Devesa, Fernán-Vello, Mato Fondo, Pilar Pallarás, Lois Pereiro, Salinas, M. Rivas, Xavier Seoane e Xulio L. Valcárcel.

3.2 As revistas

O agromar dun considerable número de publicacións serve de introdución á poesía da etapa posterior, xa que poetas anteriores a 1976 compartiron páxinas cos dos oitenta e dos noventa. As de maior transcendencia foron Coordenadas, Dorna e a madrileña Loia. Outras publicacións relevantes son Festa da Palabra Silenciada, fundada por M.a Xosé Queizán, de carácter feminista, e Luzes de Galiza, dirixida por Manuel Rivas.»

A poesía dos oitenta

Esta denominación refírese aos escritores que comezan a publicar cara a principios desta década e comparten uns trazos que os enfrontan aos poetas do decenio seguinte.

4.1 Liñas temáticas

Este grupo de escritores rexeita a estética socialrealista do discurso anterior e presenta estas características comúns:

- O culturalismo, a presenza nos textos de referencias culturais. O que mellor reflicte esta tendencia é o exercicio da intertextualidade, pois para as composicións tómanse elementos das literaturas portuguesa, española, hispanoamericana e universal, desde os clásicos grecolatinos ata a época contemporánea.

Tamén se bota man doutras ciencias e artes como a filosofía, a mitoloxía, a música, as artes plásticas, etc. Un aspecto fundamental é a atención que recibiron o cine, a banda deseñada, os medios de comunicación de masas...

- A preocupación formalista, reflectida na especial atención á lingua en busca dun código moi elaborado e de gran corrección. Volveuse, en parte, aos metros clásicos -soneto, lira, tercetos encadeados- e procurouse a creación dun poema concibido como unidade coherente.
- A apertura temática, que consistiu no cultivo de novos temas ou no feito de tratar os anteriores dun xeito anovado. Destacan:
  - os temas intimistas: o amor, o paso do tempo, a nostalxia, a morte, a soidade e o desencanto;
  - o medio, que se traduce en distintos espazos: na turáis, urbanos, interiores e íntimos;
  - os temas culturalistas, xa mencionados;
  - os temas sociais, con novas formas e asuntos, entre os que destaca a preocupación por Galicia, polas inxustizas no terreo laboral, polos textos épicos e por contidos políticos como o nacionalismo, o marxismo, o anarquismo e o atlantismo revolucionario;

- a reflexión metaliteraria, que deixou a súa pegada nas poéticas e autopoéticas que publicaron algúns destes autores.

4.2 Clasificación dos autores segundo as liñas poéticas

Expostos os principais temas da lírica desta década, sería posible agrupar estes poetas en cinco tendencias que conviviron, incluso no mesmo escritor: o culturalismo, a poesía do cotián, a experimentación, a poesía da muller e os que transitaron camiños senlleiros.

O culturalismo

Baixo esta denominación cabe incluír autores como M. Forcadela, E. Lorenzo Baleirón, R. Fonte, M. A. Fernán-Vello, X. M.a Álvarez Cáccamo e X. Rodríguez Baixeras.

• Manuel Forcadela naceu en Forcadela, no concello de Tomiño, no ano 1958. É narrador, ensaísta e tradutor, e un dos escritores que mellor exemplifican a liña culturalista e esteticista. O seu primeiro libro, *Ferida acústica de río* (1981), está dominado pola intertextualidade, con referencias a escritores doutras épocas como Ovidio, Homero, Petrarca e Pessoa, e no que a música é un elemento relevante.

Adhírense a esta tendencia outros títulos seus, como *O regreso das ninfas* (1985), *O varredor en outono* (1987), *Nausícaa* (1992) e *Profecía* (1992). Máis recentemente publicou *Morte do fadista* (2000), *Refutación da musa* (2001) e *Música de cinza* (2008).

• Eusebio Lorenzo Baleirón (Dodro, 1962-1986) foi un dos autores máis representativos da nova corrente literaria que se iniciou cara a 1980.

A súa voz poética é eminentemente culturalista e esteticista. Os dous libros seus publicados en vida foron *O corpo e as sombras* e *Os días olvidados*, ambos de 1985. Postumamente, publicouse *A morte presentida* (1988), libro que insiste nas referencias culturais e que se fixo sobre un proxecto seu titulado *Gramática do silencio*. En *Obra poética* apareceu a compilación de boa parte da poesía do autor.

Ramiro Fonte (Pontedeume, 1957-Barcelona, 2008) formou parte do colectivo *Cravo Fondo* e tamén cultivou a tendencia culturalista con gran rigor formal. Ao seu primeiro libro, *As cidades da nada* (1983), seguirono *Designium* (1984), *Pensar na tempestade* (1986) -no que se introduce a narratividade como novo elemento na súa obra-, *Pasa un segredo* (1988), *Adeus Norte* (1991), *Mínima moralidade* (1998), ademais dalgúns opúsculos.

As súas derradeiras obras son *Reversos* e *Xardín do pasatempo*, publicadas no ano 2008.

No seu discurso lírico reflexiona sobre o paso do tempo e a nostalxia, e evoca os espazos íntimos con abundancia de símbolos, como se observa neste poema de *Luz do mediodía* (1995):

Luces do mediodía
O mediodía escribe
as mellores palabras sobre a noite;
No seu xardín a flor
amígase coa estrela insubornable.
Nas copas en que xuntos afogamos
as augas moribundas doutras lúas,
xa estaba a luz
serena para sempre, presentida.
Aqueles ollos meus
que nunca se cansaron de mirarte.

Miguel Anxo Fernán-Vello (Cospeito, 1958) é un escritor polifacético que fixo incursións nos eidos do ensaio, da narrativa e da dramática. Crea un discurso poético embargado polo erotismo e o sentimento telúrico. Fálase dunha triloxía composta por *Do desexo en corpo e sombra* (1983), *Seivas de amor e tránsito* (1984) e *Memorial de brancura* (1984). A unidade destes tres libros vén dada polo tema amoroso e pola reflexión sobre a beleza e o paso do tempo. Outros poemarios seus son *Livro das paisaxes vivas* (1985), *Poemas da lenta nudez* (1994), *As certezas do clima* (1996) e *Dicionario do estremecemento* (2008).

A súa obra caracterízase formalmente pola busca da beleza na expresión e polo ritmo musical do verso.

Xosé María Álvarez Cáccamo (Vigo, 1950) combina na súa obra poética dúas liñas diferenciadas: a intimista e a social. Dentro da primeira percíbense dous eixes: o amor e o cosmos. Os escenarios preséntanse dominados polo paso do tempo e o seu efecto sobre o ser humano. Cáccamo é autor dunha ampla obra que abrangue, entre outros, os libros de poemas Praia das fumas (1983), Os documentos da sombra (1986), Calendario perpetuo (1997), Os cadernos da ira (1999) e Vento de sal (2008).

- Xavier Rodríguez Baixeras (Tarragona, 1945) caracterízase polo emprego de estrofas clásicas e pola importancia da memoria nas súas composicións, o que lle confire á súa obra orixinalidade e, ao mesmo tempo, unidade. Escribiu Fentos no mar (1981), Anos de viaxe (Poesía 1981-1987), Beira norte (1996), O pan da tarde (2006), etc.

Outros autores que se insiren nesta tendencia son Román Raña, Paulino Vázquez, Xulio López Valcárcel, Xavier Seoane, Xesús López Valcárcel, Anxo Quintela, Lino Braxe, etc.

A poesía do cotián

Os autores pertencentes a esta liña temática poetizaron aspectos do cotián e reflectiron dun xeito intimista consideracións autobiográficas, aínda que non abandonaron por iso certa reflexión social. Singularízanse, ademais, por unha linguaxe máis directa e pola menor preocupación polos aspectos meramente formais. O máis representativo é Manuel Rivas.

- Manuel Rivas (A Coruña, 1957) é un dos escritores máis prolíficos e polifacéticos da década dos oitenta. Cultiva tamén o ensaio xornalístico e a narrativa e afástase do culturalismo, co emprego dun discurso sinxelo e dunha linguaxe directa.

O seu primeiro poemario foi Libro do Entroido (1979) e a este seguiron Balada nas praias do oeste (1985), Mohicania (1986), Ningún cisne (1989), Costa da Morte blues (1994), Do descoñecido ao descoñecido (2003), entre outros.

A súa poesía caracterízase polos motivos da vida cotián, a atención aos conflitos entre persoas e o retrato de espazos fronteirizos entre o rural e o urbano.

Outros escritores que plasman nos seus poemas as súas experiencias son Antón L. Dobao, Lois Pereiro e Luísa Castro. Ademais, compre lembrar que algúns dos poetas da liña culturalista evolucionaron cos anos cara a esta tendencia do cotián.

A experimentación

Aínda que a estética dominante nesta década estea rexida polo academicismo e o coidado nos aspectos formais, existe tamén unha liña enraizada nos 70 (Grupo Rompente), na que se procura a experimentación á hora da creación poética.

- Manuel Vilanova (Punxín, 1944) foi un dos protagonistas do cambio de rumbo da poesía galega. Practica o culturalismo e a intertextualidade, pero xogando coa experimentación, ademais de crear universos mitolóxicos nas súas obras de carácter vangardista e rupturista. Escribiu E direi-vos eu do mister das cobras (1980), A lenda das árbores de prata (1985), A esmeralda branca (2006), etc.

- Vicente Araguas (Narón, 1950) é crítico, ensaísta e tradutor; foi tamén cofundador do grupo de canción protesta Voces Ceibes. Algunhas das súas obras son Paisaxe de Glasgow (1978), Caleidoscopio (1988) e Maneiras de querer (2005), unha compilación de composicións xa editadas xunto con outras inéditas.

Outros escritores inseridos nesta corrente son Alfonso Pexegueiro e Miguel Sande.

A poesía da muller

Na década de 1980 as mulleres incorporáronse de forma definitiva e consolidada ao panorama da lírica en galego.

A súa poética distingüese polo rexeitamento do androcentrismo e por un intimismo caracteristicamente feminino.

Só se i que aquí me tes, a ti ofrecida,
sen culpa deste amor que caíu sobre min
non sei se como pedra ou lóstrego ou
fervenza.

- Pilar Pallarés (Culleredo, 1957) afasta o xogo culturalista dunha poesía na que predomina o sentimento amoroso ligado ao sufrimento e mesmo á morte. Escribiu *Entre lusco e fusco* (1980), *Sétima soidade* (1984), *Livro das devoracións* (1996), etc. De *Sétima soidade* extraemos estes versos:

- Ana Romaní (Noia, 1962) desenvolve unha poética intimista na que están presentes a natureza -fundamentalmente o mar-, o amor e a nostalxia polo paso do tempo. Publicou *Palabra de mar* (1987), *Das últimas mareas* (1994), *Arden* (1998), etc.

- Xela Arias (Lugo, 1962-Vigo, 2003) escribiu unha obra rupturista, próxima ao surrealismo. Nalgúns libros de poemas combina o texto e a imaxe e trata temas pouco habituais como o embarazo e a maternidade. Escribiu *Denuncia do equilibrio* (1986), *Tigres coma cabalos* (1990), *Darío a diario* (1996) e *Intempériome* (2003).

Camiños senlleiros

Neste grupo heteroxéneo insírense aqueles poetas con obras de particular orixinalidade ou cunha produción dispar na que se mesturan todas as tendencias expostas previamente.

- Claudio Rodríguez Fer (Lugo, 1956) é autor dunha relevante obra crítica e investigadora centrada nas literaturas galega e na castelá. A súa produción lírica presta especial atención ao eido da poesía erótica. Publicou *Poemas de amor sen morte* (1979), *Tigres de ternura* (1982), *Cinemoemas* (1983), *Vulva* (1991), *Extrema Europa* (1996), *A loita continúa* (2004), *Viaxes a ti* (2006) e *Amóte vermella* (2009).

- Cesáreo Sánchez Iglesias (O Carballiño, 1951), ensaísta e xornalista, como poeta creou unha obra singular e de grande unidade que se caracteriza pola natureza espida do verso e pola súa aparente sinxeleza. É habitual clasificar os seus libros de poemas en ciclos: a escrita do silencio, a escrita da auga e a escrita da luz.

Outros poetas incluídos neste apartado poden ser Luís González Tosar, Luís Rei Núñez e Miguelanxo Murado.

A poesía dos noventa

Xa década de 1990 a produción de poesía supón o 40% dos libros publicados en Galicia, os autores noveis superan o centenar e compre non esquecer que poetas doutras xeracións continúan cultivando este xénero. Os novos poetas necesitaron entón, para facerse cun espazo no panorama poético do momento, agruparse en colectivos como *Serán Vencello* (Santiago de Compostela), *Dolmen* (Ourense), *Batallón Literario da Costa da Morte*, colectivo *Ronseltz*, *Humilladoiro*... e crear iniciativas editoriais como a de *Letras da Cal* para posibilitar a publicación de obras de autores case sempre inéditos.

5. O tratamento da lingua na poesía dos noventa

As correntes poéticas emerxentes nesta década rompen coa medida, co equilibrio e coa procura da beleza formal para potenciar a creación de textos «desaliñados» que se distinguen polo seu instinto vital, o seu desequilibrio ou a súa exuberancia. Isto conséguese optando pola vía da linguaxe prosaica e

familiar ou pola do fragmentarismo na organización sintáctica e estrutural do poema.

Insírense nas composicións voces diversas, formas de diferentes variedades dialectais, diastráticas e diafásicas ou mesmo elabórase un discurso poético baseado nunha forma ilóxica do dicir.

5.2 Os predecesores e os niveladores cos oitenta

Ademais do maxisterio de autores como Ferrín e Xohana Torres e do labor dinamizador de Ana Romaní e Claudio Rodríguez Fer, poetas como Luisa Castro, Antón Lopo e Lois Pereiro son precedentes da poesía dos noventa. As súas composicións transgresoras e provocativas, que reflicten unha realidade núa, en ocasións cruenta, son precursoras da lírica desta etapa.

Por outra banda, xunto ás correntes innovadoras conviven outros autores ocupados en continuar desenvolvendo a atención aos aspectos formais, mais puíndo os seus excesos e comezando a incluír motivos máis propios da década de 1990. Entre eles destacan Martín Veiga, Luisa Villalta, Arturo Casas e os seguintes:

Miro Villar (Cee, 1966) creou unha obra na que mediante metros clásicos trata motivos contemporáneos. Destacan os seus libros Ausencias pretéritas (1992) -no que se evocan diferentes estadios dunha relación amorosa que non se desexa rematar-, 42 décimas de febre (1994) -cun ton máis lúdico-, Equinoccio de primavera (1998) -obra dividida en cadernos-, Mar de rostros (2002) e Degameleiros (2002).

- Gonzalo Navaza (Lalín, 1957) escribiu Fábrica íntima (1991), A torre da derrotA (1992) -de construción palindrómica como se observa no propio título- e Cartografía básica (2002).

5.3 Liñas temáticas da poesía dos noventa

É posible agrupar os poetas nesta década tendo en conta a súa postura con respecto á linguaxe, a ferramenta que empregan para crear a súa obra. Deste xeito, polas características da lingua utilizada distínguense tres grupos: o discurso natural, o discurso libertario e o discurso hermético.

O discurso natural

Os poetas que cultivan este emprego da linguaxe mergúllanse no mundo cotián e mesmo degradado e botan man de rexistros conversacionais. A súa poesía é intelixible e emotiva, pois a linguaxe empregada é directa, coa finalidade de atraer o lector e implicallo no poema. Pódense incluír aquí escritores de xeracións precedentes, como Ana Romaní, e outros como Emma Couceiro, Fran Alonso, Estevo Creus e Rafa Villar.

- Rafa Villar (Cee, 1968) insiste en tratar na súa obra os temas do erotismo, a reflexión temporal e a preocupación política, todo isto mesturado cunha recorrente figuración marítima e unha linguaxe intensamente simbólica. Cabe salientar os libros Liques de memoria (1992), A sotavento dunha singradura (1995), Casa ou sombra (1997), Illa dentro (1998) e Migracións (2008).

O discurso libertario

Nesta modalidade pónense en evidencia os prexuízos e implicacións da linguaxe recibida. Esta é un instrumento de poder, de dominio; deste xeito, ao contrariar os canons e clixés establecidos, a lingua pode converterse tamén nunha forza emancipatoria e nunha forma de resistencia. Poden incluírse neste grupo poetas de tendencias anteriores como María Xosé Queizán e tamén Lupe Gómez, Olga Novo, o colectivo Ronseltz e Yolanda Castaño.

O poema é unha pedrada na cabeza

Por iso lles recomendamos aos lectores que usen casco.

- O colectivo Ronseltz, constituído por un grupo de mozos entre os que figuran Xoán C. Rodríguez, Sérxio Iglesias, Miguel A. Montes, Xavier Cordal e Manuel Cortés, realiza unha revisión dos modelos dominantes na literatura galega evitando os estereotipos pola vía do humor e a parodia, como se pode comprobar neste fragmento:
Faltamos a clase. Cómo me buceas.
Faime o que sabes que me gusta que me fagas.
Cociñándome a túa hipérbole a un fago moi lento.

- Yolanda Castaño (Santiago de Compostela, 1977) publicou *Elevar as pálpebras* (1995), *Delicia* (1998), *Profundidade de campo* (2007), etc. Na súa obra percíbese unha evolución desde a experiencia adolescente e as vivencias eróticas ata a denuncia do consumismo e a reflexión sobre a beleza física, as aparencias e as súas consecuencias. Véxase o seguinte fragmento de *Vivimos no ciclo das erofonías* (1998):

O discurso hermético

A caracterización de hermético non reviste ningunha connotación negativa, pois alude simplemente á difícil intelixibilidade deste tipo de poesía. Isto é debido ao seu extremado cultismo, ao seu carácter denso e auto-rreflexivo, á ausencia de orde tóxica das secuencias, ao desvío da norma e á polisemia. É posible inserir nesta corrente a Xabier Cordal, María do Cebreiro, Manuel Outeiriño, Anxos Romeo e Chus Pato.

- Chus Pato (Ourense, 1977) tematiza a necesidade do autocoñecemento recuperando o silenciado e o utópico e reclamando a liberación política e persoal. Na súa obra preséntanse desde poemas monoversais a outros que ocupan varias páxinas, pasando por estilemas, dous versos compostos dunha única palabra ou frase de carácter moi efectista. Escribiu *Urania* (1991), *Nínive* (1996), *m-Talá* (2000), *Hordas de escritura* (2008), na que se aprecia a mestura ou hibridación de xéneros, etc.

Poetas e tendencias actuais máis relevantes

Abranguer todos os poetas existentes na actualidade é imposible nesta unidade e a falta de perspectiva que provoca a proximidade no tempo só permite presentar algunhas tendencias comúns e algúns nomes destacados que acompañan hoxe en día aos autores anteriores, dos que xa se mencionaron as últimas publicacións.

O Rio galaico só social agoirO	madagascar lalín namibia ortigueira chad mondoñedo guiñé
O sono é o nosO. O rumor é ver o MurO,	bissau cambados costa de marfil monforte Senegal
e é	corcubión burundi mondariz zambia camariñas malí guitiriz
O son nosO	Camerún a estrada gabón cerdedo etiopia ribadavia níxer
Sol, uces, edras e pesar de séculoS.	negreira mauritania boimorto serra leoa tomiño lesoto
E	becerreá libia a fonsagrada Somalia trasmiras kenia arzúa
O río galaico, só social agoirO.	congo xinzo sudán rianxo liberia soutomaioir togo forcarei
	ghana laza zaire melide tanzania mos Uganda santa comba
Gonzalo Navaza. A torre da derrotA.	angola vilardevós alto volta a lúa ponse saharai en vigo
	hostia en dios cristo en biafra

Antón Reixa. Historias do rock-and roll.

Unha fotografía

Desfolla o calendario un ano dos sesenta,
Cando sucede a escena sinxela, familiar:
A mesa recollida, ó acabar de xantar
E o branco do mantel que espella unha luz lenta.
Estamos todos xuntos, dispostos a falar
Das cousas que se perden: a morte violenta
Na estrada dun rapaz a irmá maior comenta.
Na tregua silenciosa case se escoita o mar.
Ese denso silencio anticipa a sorpresa:
Dun volume de coiro que aparece na mesa
O pai le a Rosalía como dando a lección.
A pena do emigrante que chora na canción,
Escoito engaiolado, coa miña ollada acesa
Sen saber que o que atopo é a miña vocación.

Meu meniño, cando chegues

Meu neniño, cando chegues
que o arco da vella estenda
o seu grande abrazo de cores
e te anuncie.
Que enmudeza o vento e sexa
apenas leve airexa de cóxegas
xogando no teu pelo.
Os bosques profundos dos que xorden as
pegadas dos teus pasos sen eco
fagan máis pura e solemne
a gravidade do silencio.
Que cante o merlo nos pomares
da mesma horta
que me regalou a infancia.
A ferida translúcida do día
a súa redonda e plena copa
de fragancia ofrezca.
Que o murmurio das fontes
se adelgace
coma cristal de íntima ocarina,
e que a sinfonía da chuvia calada
caendo sobre a herba,
como a distante cantiga
que a avoa campesina me cantaba
o máis doce arrollo sexa
berce de amor para o teu sono.

Xulio I. valcárcel, O sol entre os dedos (1993)

Miña nai traballa nunha fábrica de conservas

Miña nai traballa nunha fábrica de conservas. Un día
miña nai díxome: o amor é unha sardiña en lata. ¿Ti
sabes como se preparan as conservas en lata?
Un día miña nai díxome: o amor é coma unha obra
de arte en lata.]

Filla

¿sabes de onde vés? Vés
dun viveiro de mexillóns
en lata. Detrás da fábrica, onde podrecen
as cunchas
e as caixas de peixe. Un fedor imposible, un azul que
non vale. De alí vés.

Ah! dixen eu, entón son a filla do mar.

Non.

Es a filla dun día de descanso.

Ah! dixen eu,

son a filla da hora do bocadillo.

Si, detrás, entre as cousas que non valen.

Luisa Castro, Baleas e baleas (1988)

Pervivencia no tempo

Se cando a morte pálida me apañe
deixo no mundo un pouco de memoria,
eu quero que o teu nome me acompañe,
se che pode servir dalgunha gloria;
e se labro estes versos co teu lembro
contra da cinza, a corrupción e o lodo,
é que eu non quero crer que aquel setembro
acabase pra sempre xa con todo.
Ben sei, ben sei, canté que non soubese,
que a vida acaba cando o sangue calla,
pero quizá a memoria nos puidese librar,
se non da morte, da mortalla;
e se así for, e após da morte eu brillo,
saiban que eu fun quen son por ser teu filio.

darío X. cabana, Canta de cerca a morte

Lingua que rexeitaron os meus pais

Borraron os letreiros dos camiños
e os ben amados nomes das antergas vilas,
dos silabarios das escolas algareiras
borraron o cantar humilde e puro
da lingua popular.
Sóio no escuro das lareiras
no apartado silencio dos labregos labios,
esquecida das espadas poderosas,
borboriñaba a nosa lingua triste.
Aferrollada coma unha delincuente.
As maos sen calos do traballo,
requintadas e doces, relixiosas,
enfeitadas co ouro dos aneis
roubados á suor dos pobres
empurraron a lingua noble e pura
a un cadafalso de vergoñas.
Meus pais, tamén, amados ignorantes,
obedeceran as ordes que o espadón

deborcara na poza de Galicia.
E, agora, veleiqué a xenreira xusta
dos mozos nobres e libertadores
tirando do pescozo da aforcada
o barazo inxusto, o odio da canalla.
Inda folguexas, noiva bela,
inda tes verbas na túa gorxa magoada,
foguetes de carraxe pra cuspirles
ós donos madrileños do billete,
da espada e maila cruz.
Inda tes folgos, lingua enxebre,
nos teus labios de moza asoballada,
lingua dos meus limiaos, dos meus antergos,
inda tes folgo para bica-los meus ensoños.
Estás agora viva nos meus beizos fondos,
estás agora viva nos meus dedos de home
e acariñando vou teu corpo rebrincante
que ten ás de bolboreta ñas palabras.

Antón Tovar, Calados esconxos (1980)

Ás veces digo amor

Ás veces digo amor
e só teño silencio
ás veces digo patria
e sei soamente que esta é a terra que nos deron
e nela asento os meus pasos para sempre
sen máis preguntas ensarillando o vento
ás veces digo amor
e ninguén fala
e segue o tempo caendo lentamente
medido polo espasmo do reloxo
e ti pasas
sen mirar   sen me mirar
como un fantasma enviso   aqueloutrado
sen me ver
e sigo un pouco máis
calada
levo o selo do teu desleixamento sobre os beizos
e sinais no meu brazo da túa ausencia
levo o rostro mancado e os dentes malferidos
de tanto afastamento
ás veces verto os ollos sobre a terra
miro de esguello a fiestra do suicida
repito amor
e só ecoa o silencio no baldeiro.

Pilar Pallares, Sétima soidade (1983)